

LANGSPELET
ET GAMMELT
FOLKEMUSIKKINSTRUMENT
FRA GUDBRANDSDALEN

LEIF LØCHEN

Særtrykk frå Arbok for Gudbrandsdalen 1973

LANGSPELET, ET GAMMELT FOLKEMUSIKK- INSTRUMENT FRA GUDBRANDSDALEN

«Huldre mæ snøg aa bebrændes Hain —
Fleitta brone Haar ti guldfingra Bain,
Aa Taattom ikring vene Hugu vain,
Vaska sæg ti klaare Kjaitha;
Atta for guten sætte ho sæg ne,
Lagde tusindstrængte Langspel paa Kne,
Mæ Saang aa Leik ho saales tok te,
Saa ho truigde Jom taa Fleilla.»

synger Edward Storm, prestesønnen fra Vågå, i «Huldre aa 'an Eiland», en av «Dølaviserne» han skrev i Kjøbenhavn i 1770-årene, og som siden nærmest ble for folkeviser å regne i Nordalabygdene. I denne sammenheng knytter interessen seg imidlertid først og fremst til benevnelsen «langspel». Såvidt meg bekjent den eldste litterære dokumentasjon på at dette interessante musikkinstrument har vært kjent i Gudbrandsdalen.

De fleste forbinder vel instrumentet med benevnelsen «langleik», slik det ble kalt i store deler av landet forøvrig og da muligens først og fremst i Valdres, det daiføre som må ha æren av å ha vedlikeholdt instrumentets tradisjoner like til vår tid. Det må imidlertid skytes inn at også Valdres synes å ha hatt en eldre benevnelse — «langhørpe» — som ørkette eldre folk ennå kan minnes.

Neste gang vi støter på Gudbrandsdalens «langspel» i litteraturen, er hos eventyrsamleren P. Chr. Asbjørnsen i «Norske Huldreeventyr og Folkesagn». Han skriver om storskkytteren Jens Klomsrud fra Skårvangen i Vågå som traff huldre på en av Størings-setrene, og fortsetter: «Den ene hadde et langspele, det tok hun til å spille på, og de andre begynte å danse en langdans om åren, —————» Det må samtidig legges til at historien, som Asbjørnsen nedtegnnet etter Thor Øygarden fra Sel i 1848, har følgende kommentar: «Asbjørnsen gir et meget sympatisk bilde

av Thor, som var en ypperlig forteller, og viser ham i sine notisbøker den spesielle ære at han refererer mest mulig ordrett de sagn og fortellinger han fikk av ham.» (uthøvet her.)

Først ut i vårt hundreår treffer vi «langleik»-navnet første gang i dalen.

Historieforskeren Ivar Kjelven fra Vågå, nevner instrumentet ved flere anledninger. Det er imidlertid forbausende å legge merke til at mens han konsekvent nyter benevnelsen «langspel» i sin eldste publikasjon «Segner fra Vaagaa» trykt i 1894, blander han sammen «langspel» og «langleik» i «I gamle Daagaa» trykt i 1907. (I namnlisten bak i boken står «langspel» med «langleik» i parentes.) For så tilslutt i «Fraa Skotteaaret» trykt i 1911, å nytte bare benevnelsen «langleik».

Edvard Grimstad, bygdehistorikeren fra Skjåk, nevner også flere steder såvel «langspel» som «langleik» i «Etter gammalt — Folkeminne frå Gudbrandsdalen» bd. IV., men han legger til et sted i parentes: «langspel sa dei her».

Av muntlig tradisjon kan siteres efter Olav Råstad — Vågå: «Langspel, hugsar eg ho mor sa.»

Det skulle etter dette synes rimelig å anta at «langspel» var den originale benevnelsen på instrumentet i Gudbrandsdalen, og at «langleik» først kommer inn i Gudbrandsdalsmålet i dette hundreåret, etter at den siste langspelmusikant for alltid har lagt vekk sitt instrument. La oss bare samtidig legge til at alle de nevnte eksempler er hentet fra Nord-dalen. Om navngrensens mot syd har gått her i dalen eller sønnenfor har det ikke vært mulig å bringe på det rene. Det synes likevel rimelig, fortsatt å holde fast ved betegnelsen «langspel» ved det karakteristiske instrument innenfor «langleik»-familien som ble utviklet i Gudbrandsdalen. Forøvrig synes desverre alle eldre benevnelser ved instrumentet å ha gått ut av dalens språk.

Om Instrumentet

Langspelets tidligste historie og opprinnelse ligger ennå i det ukjente. Vi vet at lignende instrument har vært brukt over

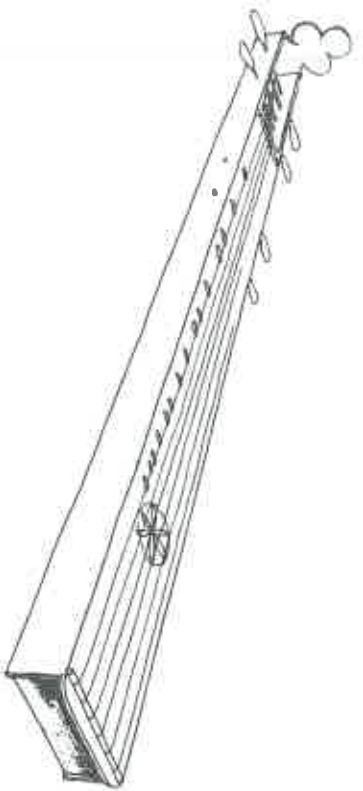

Fig. 1

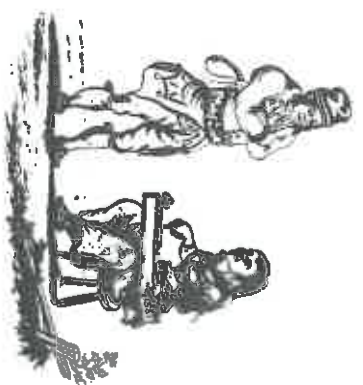
store deler av Europa, der de har hatt høyst forskjellig utvikling og skjebne i de enkelte land. Likeledes vet vi at slike instrument var kjent over storparten av vårt eget land i det 17. hundreåret og også her utviklet seg i forskjellig retning innenfor de forskjellige landsdeler, hvorav Gudbrandsdalens «langspel» synes å være en av de mer særpregete.

Dets form ser vi best av den skjematiske skissen fig. 1, og kan karakteriseres slik:

En langstrakt resonanskasse med rette sider og litt smalnende av mot toppstykket som godt som alltid består av en skråttstillet dekorert treplate. Bunn forekommer, men ofte finner vi det uten. Lydhull av forskjellig slag er vanlig, gjerne som en gjennombrutt rosett eller som et mindre, hjerteformet hull.

Utsmykning, profilerte kanter, utskjæringer o.l. har nok vært bestemt av tidens stilform og den enkelte langspelmakers mer personlige smak, og synes aldri å ha stivnet i noe fastlåst mønster eller mål. Likevel finner vi et hovedtrekken efterhvert ble mer og mer utpreget henimot det som i dag kjennetegner det typiske Gudbrandsdals-spel, slik vi også kjenner det igjen på kunstmaleren Joh. F. L. Dreier's to akvareller fra Gudbrandsdalen omkr. 1810. Fig. 2 og 3.

4

En Gudbrandsdals mann spiller Gudbrandsdalslangspel

en Kvinde spiller Gudbrandsdalslangspel

Fig. 2

Fig. 3

Antall strenger varierer fra 4 til 7, hvorav 1 eller 2 er noe kortere enn de andre. Strengene stemmes ved hjelp av stillskruer plassert i en skrukasse som er en direkte forlengelse av sidene, eller plassert gjennom spelets sider, for de kortere strengers vedkommende.

Dagens langleikspillere nytter strenger av stål, og det har sannsynligvis også vært brukt i Gudbrandsdalen i senere tid. Langspel nr. 10 fra Nord-Fron har ennå rester av stålstrenger, 0,3 mm. som må antas å ha fulgt instrumentet fra det ble innkjøpt til Nordiska Museet. Eldre kilder nevner imidlertid messingstrenger, såvel her i landet som i andre land. Noe sikkert vet vi ikke om dette her i vårt dalføre, men det er lite rimelig å tro at tradisjonen har sveket fra det som synes å ha vært vanlig andre steder. Langspelets viktigste detalj er likevel den rekke små trekroetter som er festet til lokket under den ene strengen man spiller melodien på. Disse trekroetterne tjener til avkortning av strengen for å oppnå forskjellige toner når man trykker strengen ned med venstre hånds fingre. Det blir deres innbyrdes plassering som bestemmer instrumentets skala samtidig som dette blir helt avgjørende for hvilke melodier som kan spilles. For å feste trekroetterne til lokket er det vanligvis blitt nyttret bek.

5

Som en liten interessent detalj i denne forbindelse kan nevnes at noen av de gudbrandsdalske langspel har merker som etter en knivsodd for hver knotts plassering. En nærmere forklaring på årsaken til disse merkene kjennr vi dessverre ennå ikke, det ville være av høyeste interesse å finne ut om knottene ble plassert etter øret eller øye.

Om de enkeltlangspel.

Av langspel som med ganske stor sikkerhet kan henføres til Gudbrandsdalen, kjennr vi i dag 16 stk., og vi skal gi en kortfattet beskrivelse av disse:

Nr. 1 fra Gudbrandsdal.

Hult ut av et trestykke, uten bunn.

Intet lyd hull. Intet skråbrett. (brukket?)

Lokk og sider er rikt utsåret med en grunn skurd med motiver som tyder på høy alder.

2 strenger i full lengde og 4 kortere.

Enkelte av de korte strengene muligens tilføyet senere.

Største lengde 113 cm.

Tilh.: Norsk Folkemuseum.

lnnf.nr. 676 24.

Nr. 2 fra Heidal (Fjerdingsren).

Hult ut av et trestykke uten bunn.

Intet lyd hull. Profilerte kanter.

Instrumentet er kappet av i begge ender så antall strenger var skellig kan påvises meh, kun en streng har vært kortere enn de andre.

lnnskåret på lokket T O D + 1 6 7 5.

Tilh. De Sandvigske Samlinger.

Lengde 87 cm.

lnnf.nr. 18765.

Nr. 3 fra Nord-Fron.

Sammensatt av 3 bretter, uten bunn.

Intet lyd hull. Profilerte kanter.

4 strenger, 2 i full lengde og 2 kortere

Største lengde 113,5 cm.

Tilh. Nordiska Museet, Stockholm.

lnnf.nr. 32.390.

Nr. 4 fra Heidal (Sare Prestgard).

Hult ut av et trestykke, uten bunn.

Intet lyd hull. Formskåret skråbrett.

3 strenger i full lengde og 2 kortere.

Største lengde 108 cm.

Privat eie.

Nr. 5 fra Lom.

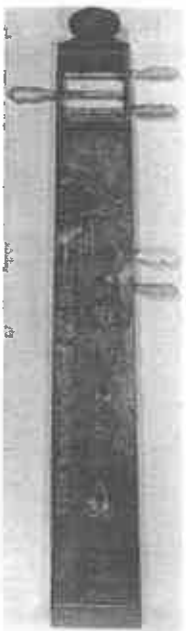
Sammensatt av 3 bretter, uten bunn.

Hjerterformet lyd hull. Delvis defekt, skråbrett mangler.

3 strenger i full lengde og 2 kortere.

Største lengde 80,2 cm.

Tilh. Lom Bygdemuseum.

Nr. 6 fra Vågå. (Valbjør.)

Satt sammen av 3 bretter, uten bunn.
2 hjerteformede lydhull. Slider og skråbrett rikt utskåret med karveskurd. Lokket utskåret med blomstermotiv. Malt med blågrønn grunnfarge.
3 strenger i full lengde og 2 kortere.
På en side skåret bokstavene M E O.
Kun en side og lokket originalt, resten reparert i senere tid.
Største lengde 102 cm.
Privat eie.

Nr. 7 fra Vågå (Håkenstad.)

Defekt. Kun lokk og en side som viser merker etter 3 strenger i full lengde og 1 kortere.
Største lengde 62,7 cm.
Privat eie.

Nr. 8 fra Sør-Fron. (Sygard Skurdal).

Sammensatt av 4 bretter, uten bunn.
(Den ene siden har en ekstra utvidelse oml. på midten.)
Hjerteformet lydhull.
Lokk og slider sterkt dekorert med profiler og en grunn skurd.
Nyere skråbrett.
3 strenger i full lengde og 2 kortere.
Største lengde
Privat eie.

Nr. 9 fra Skjåk.

Sammensatt av 4 bretter, med bunn.
To lydhull som to sammensatte S-er mot hverandre. Instrumentet reparert i den senere tid med delvis nye materialer.
5 strenger i full lengde og 1 kortere.
Største lengde 96,3 cm.
Privat eie.

Nr. 10 fra Nord-Fron.

Sammensatt av 3 bretter, uten bunn.
Hjerteformet lydhull.
Skråbrett mangler.
3 strenger i full lengde og 1 kortere.
Største lengde 96,8 cm.
Tilh. Nordiska Museet, Stockholm.
Innf.nr. 32.384.

Nr. 11 fra Skjåk.

Sammensatt av 3 bretter, uten bunn.
Et lite, hjerteformet lydhull.
Profilerte kanter. Formskåret skråbrett.
Belsert rødlig.
3 strenger i full lengde og 1 kortere.
Største lengde 98,5 cm.
Tilh. Norsk Folkemuseum.
Innf.nr. 351 95.

Nr. 12 fra Ringsaker (Skyberg).
Sammensatt av 4 bretter, med bunn.
Rosettformet lyd hull. Utskåret skråbrett.
4 strenger i full lengde og 1 kortere.
Bla. påskrevet med blyant: Gurl J. Øier Gudbrandsdalen. J. muligens for Jevne.
Største lengde ca. 113 cm.
Privat eie.

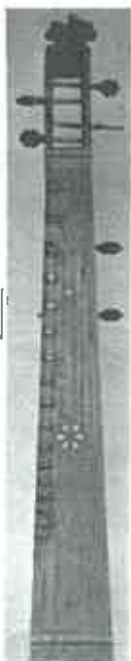
Nr. 13 fra Gudbrandsdal.
Sammensatt av 4 bretter, med bunn.
7 små runde lyd hull salet i en utskåret rosett. Profilerte kanter, utskåret skråbrett og lokk. Belsset rødlig.
4 strenger i full lengde og 2 kortere.
Største lengde 109 cm.
Tilh. Norsk Folkemuseum.
Innf.nr. 1042 95.

Nr. 14 fra Gudbrandsdal.
Sammensatt av 4 bretter, med bunn.
Rosettformet utskåret lyd hull.
Profilerte kanter og utskåret skråbrett. Belsset rødlig.
5 strenger i full lengde og 2 kortere.
Største lengde 112 cm.
Tilh.: De Sandvigske Samlinger.
Innf.nr. 20209.

Nr. 15 fra Gudbrandsdal.
Sammensatt av 3 bretter, uten bunn.
Rosettformet lyd hull. Profilerte kanter og utskåret skråbrett.
3 strenger i full lengde og 1 kortere.
Største lengde 107,8 cm.
Tilh.: De Sandvigske Samlinger.
Innf.nr. 20207.

Nr. 16 fra Gudbrandsdal.
Sammensatt av 3 bretter, uten bunn.
Et rosettformet og et hjertformet lyd hull.
Utskåret skråbrett. Belsset rødlig.
4 strenger i full lengde og 2 kortere.
Største lengde 106 cm.
Tilh.: De Sandvigske Samlinger.
Innf.nr. 20208.

Om spellemenn

Det kan synes noe underlig å samle avsnittet under benevnelsen «spellemenn» all den tid det udelukkende er snakk om kvinner i de tilfeller vi hører om langspelmusikanter i dalen. Grunnen til dette kan være vanskelig å fastslå idag, men det kan vel tenkes at det var fela som så helt la beslag på mannfolkens musikalske interesse da den kom i bruk for vel et par hundre år siden. Det kan knapt tenkes at mennene så helt skulle overse langspelet den tid det var uten særlig konkurranse fra andre avanserte musikkinstrument.

Nå er, som rimelig kan ventes, opplysningene om langspel-musikanter forholdsvis beskjedent. Ser vi bort fra de rene fantasi-produkter som huldre og underjordiske blir det likevel nok navngitte personer igjen til å gi oss all grunn til å fastslå at langspelet var et vanlig musikkinstrument i Gudbrandsdalen før felas innflydelse ble for dominerende, og til slutt fortrengte langspelet helt.

Enkelte av de oppgitte fortellinger må vi sikkert også se på med en viss skepsis m.h.t. deres historiske pålitelighet. De kan ha gått fra mann til mann gjennom generasjoner før de ble nedskrevet, og er sikkert blitt endret fra det opprinnelige i flere tilfeller. Dette faktum skulle imidlertid ha mindre interesse idet det neppe rokker noe ved instrumentets posisjon i dalen, men snarere er med å bekrefte stillingen.

I «Årbok for Gudbrandsdalen» for 1963 finner vi et stykke om storspeleremannen Hans Slettno fra Heidal. Han mistet tidlig sin mor. Faren ble gift igjen, og vi siterer:

«Stedmora, ho godmor, som han Hans stødt sa, var framifrå til å låte på langleik, og ho hadde hovudet fullt av musikk alt frå tidlegaste barneåra.» Nå levde Hans Slettno fra 1825 til 1895, så vi må tro stemoren må ha hatt sitt virke til omkring midten av 18-hundretallet. Hun kan således være en av de siste tradisjonsbærere av langspelmusikken i Gudbrandsdalen. Anders Sandvig har også navngitt en kjent langspelmusikant i sin bok «De Sandvyske Samlinger», der han skriver om den kjente byggmesteren og tømmerrmannen Ola Rønussen Holø fra Skjåk. (1727—?) og vi tillater oss igjen å sitere: «Ola R. Holø blev gift med Ragnhild Sydgar-Gaupar i Bøverdalen —»

Hun var en særlig glup husmor, og dertil navnsputt for sine vevringer og krotassømmen sin. Ragnhild var meget musikalisk, flink sanger og bygdens beste langleikspiller.» Videre kan det ha en viss interesse med et par sitat fra Ivar Kleiven i «I gamle Daagaa».

Under avsnittet om «Bjønsta-Ækte» heter det: «Denne Tite (omkr. 1750—60) budde de ein Katin Grønner — Gruner —

paa Ourbu-Stugun paa Ner-Bjønsta. Grønner drakk og ha eit leitt Ord paa se for aa vera louslynd; paa Bjønsta ha han me se ei Shure som heitte Spell-Ingri som elles skulde vera 'taa ei 'taa Stor-Æktorm i Bygden. Namne sitt ha ho faatt 'taa di ho leet paa Langleiken ....»

Og den tragiske historien om Anne Kløppe, som riktig nok skal være en omdiktning fra 1823 av en faktisk hendelse fra 1670:

Hun var dømt til å halsugges for å ha tatt livet av sitt nyfødte barn, og vi siterer: «Dommen lydde paa, at ho skulde avtvæst me Sverd. Fraa di han fall og te ho Anne skulde rettast, va ho helme paa Kløppe; ho va saa framifraa vælhennt og for aa fæa Tite te aa gaa, sat ho og soma Krota-Som. Og saa va ho go te aa laate paa Langspel; naar tankann vilde forr-gaa ho, tok ho Langspele og song og leet saa baade ho sjæl og dørn, som lydde paa, vart graatande.»

Edv. Grimstad fra Skjåk nevner også noen av langspelets mestre i sin bok «Etter Gamalt» bd. IV, desverre uten at det har vært mulig å tidfeste deres leveår. Vi hører: «Gjenta på Skrinde skuldè vera så flink til å spela på langleik, har det vore sagt.»

Og: «På Hofr livde det ei gong ei gjente som heitte Ingriid. Ho var over lag flink til å låte på langspel. Difor vart ho kalla Spel-Ingriid.»

Muntlig tradisjon om langspelmestre er, som rimelig kan være, vanskelig å finne i dag. Av Olav Råstad. Vågå har jeg imidlertid fått opplyst: «Mor hugsaa omtålå et kvinnfolk på Spakro, som heite Gjøg, ho skulke spille så veonderleg valkert på langspel.»

Rene gjetninger blir det, men kanhende ikke mindre interessant, om vi skal forsøke å finne speleremannen bak langspelet nr. 6 fra Valbjør. På den ene siden har dette instrumentet innskåret bokstaverne M.E.O. som skulle gi oss et garske stikkert hoi-depunkt i den noe uvanlige bokstaven O. Den eneste gården i Vågå som har nyttet forbokstaven O i gårdsnavnet, er Kvarberg. Når vi så til overmål vet at på oppigard Kvarberg skiftet navnene på brukerne mellom Eirik og Øystein i generasjoner samtidig som gjentenevnet Mari har fulgt slekten i lange tider så ligger

det strubende nær å gjette på Mari Eriksdatter Qvarberg. Hvordan spelet er kommet til Valbjør skulle ikke være særlig problematisk å finne ut, idet det har funnet sted flere giftermål mellom de to gårdene Valbjør og oppigård Kvarberg i Vågå — Nordherad.

Om spillemåten

Ingen tradisjon kan fortelle oss noe om hvorledes instrumentet ble spilt her i dalen. Den noe ukorrekte tegning av Joh. F. L. Dreier fig 2, sier imidlertid noe, selv om den bør korrigeres på et vesentlig punkt, idet langspelet ligger gal vel over jemtas kne. Dette må tilskrives en kunstnerisk frihet hos Dreier, eller en misoppfatning av situasjonen, idet alle de undersøkte instrumentene fra dalen viser, ved treknotenes plassering og sliitemerker etter høyre hånds slag over strengene at langspelet må ha ligget den andre veien i forhold til den spillende.

Hvorvidt det var vanlig å ha instrumentet i fanget eller på et bord, skal være usagt selv om Dreiers tegning, hvor Kleiven i historien om Anne Kleppe og Edv. Storm i det tidligere siterte verset av «Huldre-Ove» lar musikanten holde instrumentet over knæene.

Forøvrig kan man vel konstatere etter fig. 2. at spillemåten må ha ligget noe nær opp til det vi kjenner fra Valdres idet det ser ut for at venstre hånd berører melodistrengen, mens høyre hånd slår an strengene. Noe plekter er imidlertid vanskelig å oppdage i jentens høyre hånd, men sliitemerker på de undersøkte instrumenter synes å fastslå at et plekter må ha vært brukt.

I det foregående hørte vi det kun var en streng å spille melodien på, de øvrige strengene tjente som et slag tillegg, eller «sekundering» til melodien og gav alltid samme tone de var stemt i. Dette er forøvrig et velkjent fenomen ved en rekke forskjellige folkemusikkinstrumenter med tårter bakover i middelalderen.

Om stemningen

Spørsmålet om stemningen av langspelet stiller oss overfor interessante gjettninger. Det helt sikre vi har å holde oss til er

strengenes lengde, samtidig som vi må ha lov til å tro at alle strengene har vært laget av samme materiale, og har vært like tykke. På denne bakgrunn vil det være sannsynlig at alle strengene med samme lengde har vært stemt i samme tone, mens de avkortede strengene har vært stemt noe opp til det den forholdsvis avkortning tillater.

For å fastslå grunntonen, (vanligvis den tone melodistrengen gir i sin fulle lengde) må vi derfor foruten strengens lengde, også kjenne til strengens tykkelse og hvilket materiale den er laget av.

Vi må samtidig være klar over at noen bestemt «kammertone» aldri har eksistert i vår folkemusikk, men ethvert instrument har hatt sin egen personlige grunn tone. Dette understrekes også av det faktum at full strengelengde varierer med ca. 45 cm. ved de undersøkte instrumentene.

Om musikken

Av dalens folkemusikk finnes flere slåtter som bærer preg av å ha vært spilt på langspel. Vi har bl.a. melodiene til en del av Edv. Storm's «Dølaviser» — Heimreise fra Sæteren — Huldre-Ove — og Huldre aa 'an Eilland, som tilhøre etter sagnet skal være spilt på langspel av de underjordiske. Det er jo samme «Bessleiken» som Ivar Kleiven forteller om i «I gamle Daaga». Anne Krukhougle og broren Lars hørte den spilt av de underjordiske på Flintoppsetten:

«De va ein Springleik og døm kunde saa skjilligt høyre, at de vart dansa ette Leikje, døm høyrede baade Tredre ette Lære og høyrede de sjokkt i Stakkom. Ingenting saag døm men Læste lyddest saa nouende væl, at døm kunde høyre de va Langleik de va læste paa. I de saamaa Leiken va Slutt, høyrede døm ein Stor-Skratt ende uppi Høgt og saa va allt heilande stillt me Eingong omkring døm. Baae Bone lærde Springleiken og de va Bessleiken I kaart eit einaste Strøk.»

Mange av de gamle langspelleåttene lever nok idag videre i fellemusikken, og det er vel ikke noe enestående tilfelle når vi hører om Hans Slettno: «av stednor si lærde han Hans slåtter i haugetal.»

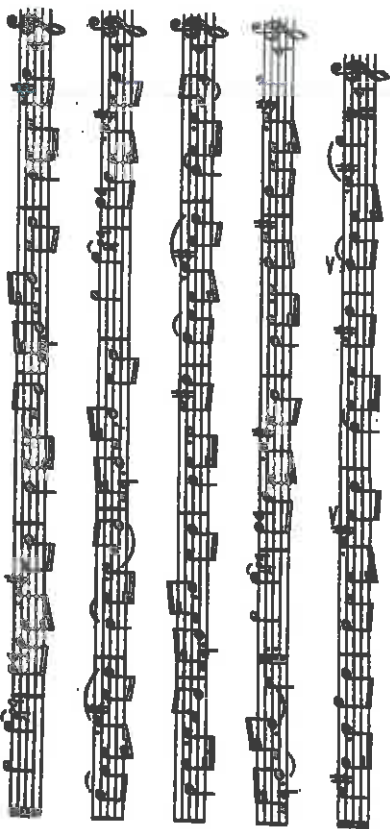
En rekonstruksjon av dalens langspelmusikk ut fra den foreliggende kjente felemusikken vil imidlertid by på et stort og tidkrevende arbeid og nye kjennskap til instrumentets musikalske muligheter.

Avgjørende betydning har i dette tilfelle hvert instruments egenartede skala. Den bestemmes, som tidligere nevnt, av trekroftenes plassering i forhold til melodistrengens lengde og er høyt bestemmende for hvilke melodier langspolet kan frembringe.

Det vil her føre for langt å begi seg inn på problematikken omkring langspelskalaene. Vi får nøye oss med å konstatere at toneindelingen, avviker fra det vi idag kjenner, med grunnlag i en temperert halvtoneskala. Å spille slåtter på et av våre eldre langspel i original stand vil derfor by på overraskelser for mange. Noen slåtter vil overhode ikke gi et brukbart resultat, mens andre igjen på mange måter vil få fremhevet sin egenart ved å føres tilbake til en eldre skalaform. Det må samtidig innskytes at de forskjellige langspel som har vært til rådighet, også har skalaer som kan avvike innbyrdes.

Av slåtter tradisjonen henfører til langspolet har vi kun et fåtall. Den tidligere nevnte «Bessleiken» er en av disse. Videre har dr. O. M. Sandvik i sin bok «Gudbrandsdalsmusikken» 3 slåtter som han nevner skal være spilt på langspel. Det er hans halvinger nr. 2 & 10 og bånsull nr. 41.

82. Bess-leiken.

2.

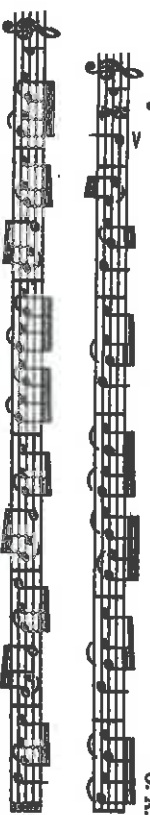

10.

41. Spel-Sissel.

O. A.

Det må imidlertid bemerkes at hallingen nr. 10 neppe kan være spilt på langspel i den oppgitte form, tonene c-ciss-d-ess kan vanskelig tenkes på et langspel. Her er vi imidlertid inne på problem som vil trenge større undersøkelser enn denne artikkel gir grunnlag for.

Edv. Grimstad nevner også et par slåtter, etter tradisjonen låte på langspel. Det er Hoftaleiken, som det dessverre ikke har lykkes meg å få tak i, og «Skrindejenta», en springleik som også finnes blandt dr. O. M. Sandviks optegnelser.

60. Skrindegjenta.

En slått som synes å passe glimrende til instrumentet.

Vi har i dette minimale reportoir 2 hallinger, 2 springlekker og en bånsull og dette er igrunden kun så meget at vi får et gløtt inn i et stort og rikt slåttmateriale som må ha vært kjent til langspillet. Vi må huske på at instrumentet sannsynligvis var i bruk i 3 til 4 hundre år, og sikkert har efterlatt seg ganske tydelige spor i dalens folkemusikk.

På samme måte kan denne lille artikkel kun tjene til å kaste et lysstrøk over et av våre mange interessante folkemusikkinstrumenter som engang har hatt en bred posisjon i dalens musikkliv. Personlig vil jeg være taknemlig om det materialet jeg her har trukket frem, engang kan utfylles med flere opplysninger. Muligens finnes ennå langspel det ikke har lyktes å få undersøkt, og muligens finnes det ennå en rest av muntlig tradisjon om instrumentet, om spolemann og om musikken.

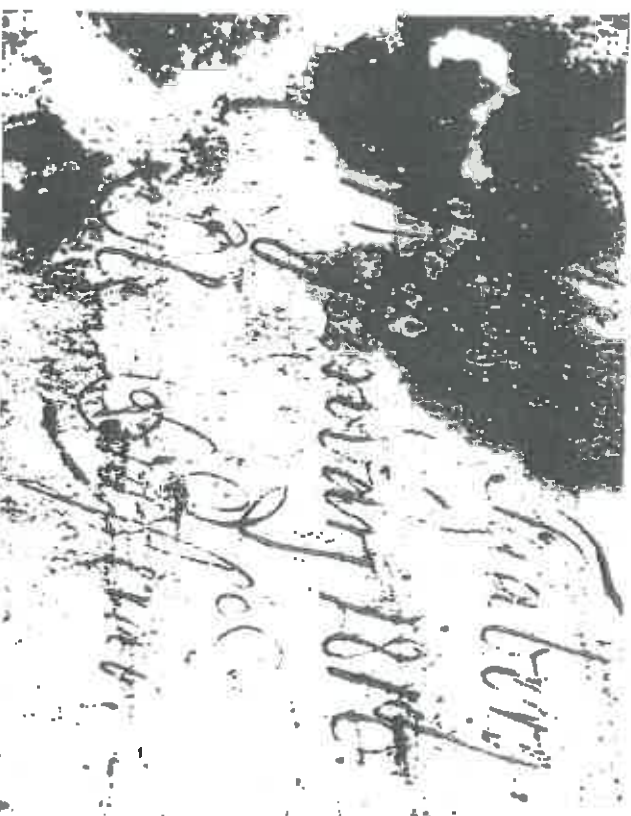
Som en interessant tilføyelse må i korthet nevnes to instrumenter fra sør-dalen, som skiller seg ut fra det vanlige Gudbrandsdalske langspel og bør få en mer inngående omtale i en annen sammenheng.

De har begge en utforming som nærmest peker hen mot et slektskap med en gruppe langleiker med tradisjon i Toten- og Hadelandsbygdene. Sammensatt av tykke fjeler med svakt bøyede slider og skruelasse og «hode» i et stykke «Hodet» formet som en ktrvl, ikke rent ulik hodet på en vanlig fele. En med og en uten bunn.

Se fig 20. og 21.

I denne sammenheng vil jeg spesielt få fremheve den ene, fig. 21. Idet den er det eneste eldre instrument av dette slag jeg har funnet, der instrumentmakeren har klebet inn en seddel i bunnen med navn og årstal slik felemakerene vanligvis brukte:

Præsterrud Faaberg

januar] 1810

Ole Præsterrud.

Instrumentet er dessverre noe defekt, men har den mer profesjonelle instrumentmakers kjennetegn og interessant ville det være om man kunne finne en av dalens felemakere bak denne mester.

LITTERATUR.

- Edv. Storm — Døleviser. Oslo. 1949
P. Chr. Asbjørn- — Norske huldreeventyr
sen og folkesagn. Oslo. 1949.
Ivar Kleiven — Segner fraa Vaagaa. Kra. 1894.
Ivar Kleiven — I gamle Daagaa. 1907
Ivar Kleiven — Fraa Skotteaaret. Lilleh. 1935.
Edv. Grimstad — Etter gammalt, Bd. IV. Oslo. 1959.
Anders Gandvig — De Sandvigske Samlinger. Oslo. 1928.
O. Rygh — Norske Gaardnavne. Kristians Amt. Kra. 1900.
O. M. Sandvik — Folkemusikk i Gudbrandsdalen. Oslo. 1948.

FOTO

Fig: 2-4-8-9-12-14-15-16-17-18-20-21-22

Norsk Folkemuseum - Oslo

Fig: 6 og 13 Nordiska Museet, Stockholm

Fig: 10-11-19 De Sandvigske Samlinger, Lillehammer

Fig: 5 og 7 Kjell Andersen, Vågå

Fig: 3 Historisk Museum, Bergen